

“Tarbiya” fanini o’qitish metodikasining nazariy asoslari

Бувамирзаева Камола Хасанбой қизи

Annotatsiya: Tarbiya-shaxsda muayyan jismoniy, aqliy, ruhiy, axloqiy va ma’naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir.¹ Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo’lgan xususiyatlarga ega bo’lishini ta’minlash yo’lida qo’llaniladigan chora-tadbirlar majmuasitarbiyani tashkil qiladi. Tarbiya insonning insonligini ta’minlaydigan eng qadimiy va abadiy qadriyatdir. Tarbiasiz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud bo’la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta’minlaydigan qadriyatlar tarbiya tufayligina bir avloddan boshqa avlodga o’tadi. Ushbu maqola tarbiya haqida yoritilgan.

Kalit so’zlar: Tarbiya, pedagogika, shakllanish, atama, nazariya, fan.

Аннотация: Воспитание – педагогический процесс, направленный на формирование у человека определенных физических, умственных, духовных, нравственных и духовных качеств, организует воспитание. Образование – древнейшая и вечная ценность, обеспечивающая человечность человека. Без образования не может существовать ни личность, ни человеческое общество. Потому что ценности, обеспечивающие существование человека и общества, передаются из поколения в поколение только благодаря воспитанию. Эта статья о воспитании.

Ключевые слова: образование, педагогика, образование, термин, теория, наука.

Abstract: Education is a pedagogical process aimed at forming certain physical, mental, spiritual, moral and spiritual qualities in a person. organizes education. Education is the most ancient and eternal value that ensures the humanity of a

person. Without education, neither an individual nor a human society can exist. Because the values that ensure the existence of a person and society are passed from one generation to another only because of education. This article is about education.

Key words: Education, pedagogy, formation, term, theory, science. Pedagogik adabiyotlarda “tarbiya” atamasi keng va tor ma’nolarda qo’llaniladi.² *Keng ma’noda* tarbiya inson shaxsini shakllantirishga, uning jamiyat ishlab chiqarishi va ijtimoiy, madaniy, ma’rifiy hayotida faol ishtirok etishini ta’minlashga qaratilgan barcha ta’sirlar, tadbirlar, harakatlar va intilishlar yig’indisini anglatadi. Bunday tushunishda tarbiya faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning yetakchi g’oyalari va san’atning barcha turlarini o’z ichiga oladi. Shuningdek, keng ma’nodagi tarbiya tushunchasi ichiga ta’lim va ma’lumot ham kiradi.

Tor ma’noda tarbiya shaxsning jismoniy rivoji, dunyoqarashi, ma’naviy-axloqiy qiyofasi va estetik didi o’stirilishiga yo’naltirilgan pedagogik faoliyatni anglatadi. Bunda oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari tarbiya ishini amalga oshiradi. Ta’lim va ma’lumot olish tor ma’nodagi tarbiya tushunchasi ichiga kirmaydi. Lekin har qanday tarbiya ta’lim bilan chambarchas bog’liq holdagina mavjud bo’ladi. Chunki, ta’lim va ma’lumot olish jarayonida shaxsning faqat bilimi ko’payibgina qolmay, balki, axloqiy-ma’naviy sifatlari qaror topishi ham tezlashadi.

Tarbiya har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yosh avlodning, umuman, jamiyat a’zolarining tarbiyasi bilan yetarlicha shug’ullanmagan mamlakat turg’unlik va inqirozga uchraydi. Negaki,

o'sishi va rivojlanishi uchvun har qanday jamiyatda ham moddiy va ma'naviy boyliklar qatorida tarbiya ham rivojlanib boradi.

Tarbiya nazariyasining umumiy xususiyatlari quyidagilar bilan belgilanadi:

- tarbiyaning nazariy asoslari;
- tarbiya didaktikasi;
- tarbiya amaliyoti.

Mazkur masalalar tarbiya nazariyasining negizi sifatida O'zbekistonda ta'sis etilgan yangi "Tarbiya" fani asoslarini tashkil etadi. Shu sababli jamiyatda tarbiyaning o'rni, ahamiyati va amaliyoti odamlar tomonidan yetarli darajada idrok etilmoqda. Mazkur masala bo'yicha bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari nazariy bilim, kasbiy ko'nikma va amaliy kompetensiyalar bilan qurollanishi kerak.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda yangi fan "Tarbiya" asoslari bo'yicha maqsadli bilim berish, tarbiyaning yangi metodlari va texnologiyalari bilan qurollantirish dolzarb bo'lib turibdi. Shu sababli mazkur yangi tipdagi elektron-modulli darslikning materiallariga diqqat qilish tavsiya etiladi.

"Tarbiya" fani asoslari. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan 2020 yilda o'zbek "Pedagogika" fani tarixida ilk bor "Tarbiya" yangi fani ishlab chiqildi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 6 iyuldagi 422-sonli "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori

qabul qilindi va mazkur Qaror bilan “Umumiy o’rta ta’lim muassasalari o’quvchilari uchun “Tarbiya” fani Kontsepsiyasi” tasdiqlandi. Qarorga binoan “Tarbiya” fani amaldagi quyidagi fanlarni qo’shish hisobiga tashkil etildi:

1.
boshlang’ich sinflarda o’qitiladigan “Odobnoma” va “Vatan tuyg’usi” o’quv fanlari;
2.
yuqori sinflarda o’qitiladigan “Milliy istiqlol g’oyasi va ma’naviyat asoslar” hamda “Dunyo dinlari tarixi” o’quv fanlari.

“Tarbiya” fanini o’qitish zaruriyati. O’zbekiston ta’lim tizimida, jumladan, oliy ta’lim jarayonida “Tarbiya” fani asoslarini zamonaviy talablar asosida o’qitish va o’rganish zaruriyat hisoblanadi. Shu jihatdan bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining mazkur fanni o’zlashtirish va uni o’qitishning metodikasini o’rganish *zaruriyati* quyidagilar bilan belgilanadi:

- fanning asoslarini chuqur bilish;
- fanni o’qitishning ilg’or va zamonaviy pedagogik, innovatsion hamda axborot texnologiyalarini egallash;
- tarbiya masalasiga doir ilmiy-tadqiqotlarni o’rganib borish;
- inson va jamiyat hayotida tarbiyaning tutgan o’rnini to’liq idrok etish;

- fan vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalash metodlari va texnologiyalarini bilish;
- fanni o'qitish bo'yicha individual pedagogik tajribaga ega bo'lish.

Mazkur fanni o'rganish zaruriyati ilmiy, metodologik va amaliy jihatdan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun kasbiy talablardan hisoblanadi. Chunki bu fan gumanitar fanlar ichida tarbiya jarayonini tashkil etish, uni amalga oshirish va samaradorligini o'rganib borish ishlarini muvofiqlashtiradi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida "Milliy o'quv dasturi" talablariga asosan o'qitiladigan fanlar aniq, tabiiy va gumanitar fanlar turkumiga ajratiladi. Shu jihatdan umumiy o'rta ta'lim maktablari, ayniqsa, boshlang'ich ta'limda tarbiyaning mazmuni nisbatan o'zgaradi. Unga ko'ra, quyidagicha yondashuv amalga kiritilishi mo'ljallanmoqda:

A) *aniq fanlar*: Matematika va uning takibiga kiruvchi fanlarni o'qitish vositasida o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish bilan tarbiya jarayoni amalga oshiriladi;

B) *tabiiy fanlar*: Boshlang'ich ta'limda "Atrofimizdagi olam", "Tabiatshunoslik"(Science) fanlarini o'qitish vositasida o'quvchilarning mustaqil qarashlari, xohish va istaklarini to'g'ri tarbiyalash amalga oshiriladi;

V) *gumanitar fanlar*: "Tarbiya", "Ona tili va o'qish", "Musika", "Jismoniy tarbiya", "Tasviriy san'at" fanlarini o'qitish vositasida o'quvchilarning aqliy, jismoniy va estetik tarbiyasi amalga oshiriladi.

E'tibor berilsa, bundan keyin boshlang'ich ta'limda tarbiya jarayoni umumta'lim

fanlarini o'qitish jarayonida amalga oshiriladi. Shu sababli bunday tarbiya jarayonini muvofiqlashtirib borish “Tarbiya” fani zimmasiga yuklanadi. Bundan tashqari, boshlang'ich sinflarda istisno tariqasida estetik, aqliy va jismoniy rivojlanishni nazarda tutuvchi tarbiyaviy tadbirlar maqsadli o'tkaziladi, shuningdek, bayramlar va tantanalar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy tarbiyasi amalga oshiriladi. Bu jarayonni tashkil etish va amalga oshirish ishlari “Tarbiya” fani vositasida amalga oshiriladi, unda mazkur fan o'qituvchisi va Sinf rahbari mas'ul hisoblanadi.

Bularning barchasi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining oliy pedagogik ta'lim jarayonida “Tarbiya” fanini o'qitish zaruriyati, uning asoslarini o'zlashtirish va o'zlashtirilgan ko'nikmalarni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalarini egallashi taqozo etiladi. Shu sababli “Boshlang'ich ta'limda “Tarbiya” fanini o'qitish metodikasi” o'quv fani bo'yicha o'zlashtiriladigan nazariy bilim, didaktik ko'nikma va amaliy kompetentsiyalar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun birlamchi talablar hisoblanadi. Bugungi kunda mazkur bilim, ko'nikma va kompetentsiyalarni shakllantirish, ularni talabalarda tarkib toptirish va talabalarni kasbiy yo'naltirish masalalari ushbu fan vositasida amalsha oshirilishi ishlari tashkil etilmoqda. Kelgusida ushbu fanni o'zlashtirish natijalari bo'yicha bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kompetentsiya darajasini aniqlash monitoringi o'rnatiladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari oliy pedagogik ta'lim jarayonida “Tarbiya” fani bo'yicha quyidagi *malakalarga* ega bo'lishi taqoza etiladi:

- a) fan asoslari bo'yicha nazariy-kasbiy bilimli bo'lish;
- b) fanni o'qitish metodikasi bo'yicha ko'nikmaga ega bo'lish;

v) fan vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalash kompetensiyasini egallashi.

Mazkur masalalar oliy pedagogik ta'lim jarayonida o'zlashtirilishi taqoza etiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tarbiya jarayoni muhim pedagogik masalalardan biri bo'lib, unda o'qituvchi hozirgi talablarni hisobga olishi kerak. Shu jihatdan yuqorida ta'kidlangan Qarorda belgilanganidek, "Tarbiya" fanini o'qitishda quyidagilarga e'tibor berish va ularni o'zlashtirish zaruriyat hisoblanadi:

- davlat ta'lim standartlari talablari asosida o'quvchilar tomonidan odob-axloq, bilim, ko'nikma, malaka va kompetentsiyalarning to'liq o'zlashtirilishiga erishish;
- o'quvchilarda mustaqil va erkin fikrlashni hamda ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
- o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash va global tafakkur yuritish kompetentligini shakllantirish;
- umumta'lim fanlarini o'qitishning printsiptial yangi metodologiyasi asosida tarbiyaning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash.

Bularning barchasi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari tomonidan to'liq o'zlashtirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 5 Мирзиёев Ш.М. Инсонпарварлик, эзгулик ва бунёдкорлик – миллий ғоямизнинг асосий пойдеворидир. – Тошкент, 2021.
2. Шерматов Ш. Ижро интизоми – жойлардаги ислохотлар самарадорлигининг асосий омили. // “Янги Ўзбекистон” газетаси 2021 йил 19 июнь сони
3. Маънавият: асосий тушунчалар изохли луғати. – Тошкент, 2009
4. Мирзиёев Ш.М. Инсонпарварлик, эзгулик ва бунёдкорлик – миллий ғоямизнинг асосий пойдеворидир. – Тошкент, 2021.